

การพัฒนาารูปแบบการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์แนวบุญนิยมในภาคอีสาน
THE DEVELOPMENT OF MODEL USING TEMPLES AREA IN COMMERCIAL GAIN
WITH MORALIST PROCESS, NORTHEAST OF THAILAND

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์ 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์ในภาคอีสาน และ 3) เพื่อการพัฒนาารูปแบบการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์แนวบุญนิยมในภาคอีสาน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 72 คน โดยวิธีการสำรวจ การสังเกตและการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับความมุ่งหมาย เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

ประวัติความเป็นมาของการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์ (มูลค่า) พบว่า ประวัติความเป็นมาของการใช้พื้นที่วัดในอดีตเริ่มจากการกำหนดระบบศักดินาทั่วไป กำหนดระบบศักดินาในประเทศไทย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์จากอดีตถึงปัจจุบัน ได้แก่ กฎหมายสงฆ์สมัยรัชกาลที่ 1 (2325) พระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (2445) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 การใช้พื้นที่ธรณีสงฆ์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 การใช้พื้นที่ธรณีสงฆ์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขปรับปรุง พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ชี้เฉพาะการจัดการบนพื้นที่วัดตามกฎระเบียบมหาเถรสมาคม ประวัติความเป็นมาและการใช้พื้นที่วัด ทั้ง 6 วัด ได้แก่ วัดบึงวัดสะแก วัดปทุมชาติ วัดชัยสามหมัด วัดกลาง และวัดทักษิณาวาส ในการใช้เขตพื้นที่วัดที่เป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตพื้นที่จัดผลประโยชน์

สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์ในภาคอีสาน พบว่า มีการใช้พื้นที่ธรณีสงฆ์ 5 ประเภท ได้แก่ ตึกแถวให้เช่า พื้นที่ให้เช่า ลานจอดรถ ฌาปนสถาน และโรงเรียนในสภาพ การบริหารจัดการพื้นที่วัด 8 ประเด็น ได้แก่ ด้านบุคคล เครื่องมือเครื่องใช้ ด้านทุน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกฎ กติกา มารยาท ด้านวิธีการขั้นตอน ด้านผลงาน และด้านอุปสรรค ปัญหา ส่วนปัญหาการใช้พื้นที่วัด พบว่า ตึกแถวให้เช่า คือ เอกชนเช่าในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาดทั่วไป เช่าแล้วนำไปให้บุคคลอื่นเช่าต่ออีกที่หนึ่งลานจอดรถ คือ ผู้ที่เข้ามาจอดรถไม่ยอมจ่ายค่าใช้บริการ เนื่องจากอ้างเหตุผลว่าใช้เวลาจอดไม่นาน ฌาปนสถาน คือ วัดที่อยู่ในเมืองมีพื้นที่ไม่เพียงพอในการให้บริการแขกที่มาร่วมงาน ส่วนโรงเรียน คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่เข้มข้นเหมือนเหมือนโรงเรียนทั่วไป

* สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การพัฒนาารูปแบบการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์แนวบุญนิยมในภาคอีสาน พบว่า การใช้พื้นที่วัดทั้ง 5 ประเภท จะต้องเน้นในเรื่องของบุญนิยม ด้านทาน ศีล และภาวนา เข้ามาใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่จัดผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ (มูลค่า) และเชิงคุณภาพชีวิต (คุณค่า) ให้มากที่สุด โดยมุ่งหวังเอาผลบุญ หรือผลที่เกิดด้านสภาพจิตใจเป็นที่ตั้ง มีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างวัดกับผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่วัด

โดยสรุป การพัฒนาารูปแบบการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์แนวบุญนิยมในภาคอีสานในการบริหารจัดการตีกรอบให้เข้า พื้นที่ให้เช่า ลานจอดรถ ฼าปนสถาน และโรงเรียน ยึดหลักอยู่การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ (มูลค่า) และ การใช้ประโยชน์เชิงคุณภาพชีวิต (คุณค่า) ซึ่งจะเห็นว่า การใช้ประโยชน์เชิงคุณภาพชีวิตเกิดบุญนิยมด้านทาน ศีล และภาวนา มากกว่า การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

คำสำคัญ: การใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์, บุญนิยม

ABSTRACT

Objectives of this research were; 1) To study the historical background using temples area in commercial gain. 2) To study present condition and problem using temples area in commercial gain, northeast of Thailand. 3) To the development of model using temples area in commercial gain with moralist process, northeast of Thailand. Data were collected from documents and related research by observations, surveys, and interviews. Use the tools that are involved. And that does not take part structured interview unstructured interviews and discussion groups verify accuracy of data using triangulation techniques, presented by means of a descriptive analysis.

The results of the research

The history of the using temples area in commercial gain there are general origin feudal, origin feudal in Thailand ,the ecclesiastical law, the reign of the first (2325), the law governing ecclesiastical nature Rs 121 (2445), Act governing ecclesiastical nature Rs 121 (2545), Sangha Act 2484, Using Torani-Song are Sangha Act 2505, Using Torani-Song are Sangha Act 2505, amended 2535, and The ecclesiastical law and the specific management measures on the regulatory Sangha Association. History and using Torani-Song are in 6 temples including Wat Bueng, Wat Sakae, Wat Pratummachat, Wat Chaisamkho, Wat Klang, and Wat Thaksinawat. In the area using Torani-Song is Buddhist shrinearea, Monastery area and Profits area.

The present conditions and problem using temples area in commercial gain northeast of Thailand find the temples are 5 categories was townhome for rent, space rental, parking lots. Crematorium and school in the management temples are 8 aspects were who, what, capital, environment, low ethics, process, output and problem. The problem using temples are was townhome for rent including the private rented at a lower price than the general stomach and rent it to someone else to rent the place. Parking lots including those who refused to pay the parking fee and the argument that takes moment. Crematorium including the temple in town is not enough space to service. School including activities is teaching not as intense as the public schools.

The development of model using temples area in commercial gain with moralist process, northeast of Thailand there are 5 categories in the use of temples are for private must focus on the merit of donation, Sila and Development sue temples are for more management in commercial. The aim is to reward or result is a state of mind and they are taking shelter during a private for using temples are

In summary the development of model sing temples area in commercial gain with moralist process, northeast of Thailand in management for townhome for rent, space rental, parking lots. Crematorium and school. Based on 2 concepts : The commercial exploitation and the use of quality of life, which will see the benefit in quality of life caused merit over the popular commercial exploitation.

Keyword: Using temples area in commercial gain, Moralist process

1. บทนำ

พระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นศาสนาประจำชาติ การถืออย่างนี้เป็นประเพณีที่สืบต่อกันมาโดยถูกต้องตามสมควร เพราะพุทธศาสนาได้มีความสัมพันธ์แนบแน่น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2545) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พุทธศาสนามีอิทธิพลยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนไทย และเป็นบ่อเกิดทางวัฒนธรรมที่สำคัญของไทย

วัดในประเทศไทยมีที่สภาพแตกต่างกันไปพื้นที่ของแต่ละภูมิภาคของประเทศมีลักษณะและขนาด ฐานะ และอยู่ท่ามกลางชุมชนที่แตกต่างกัน แต่วัดทั้งหลายเหล่านั้นทำบทบาทหน้าที่ของวัดได้ถูกต้อง โดยรักษาและดำรงไว้ซึ่งความเป็นวัดให้ตรงหลักการของพุทธศาสนาเป็นวัดที่มีความสะอาด สว่าง และสงบตามหลักไตรสิกขา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารและการจัดการวัดให้ถูกต้องและเหมาะสมที่ผู้นำต้องบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน มีการนำหลักวิชาการและหลักการปฏิบัติมาผสมผสานกันอย่างลงตัวและถูกต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

ที่เกิดขึ้น (พระมหาอุทัย ไชยะพันธ์, 2551) วัดมีบทบาทกับการดำรงชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน ซึ่งเป็นสถานที่ศึกษา พยาบาล ที่สงเคราะห์ ที่พักพิงของคนเดินทางไกล สโมสรที่พักผ่อนหย่อนใจ ที่จัดกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาการปกครอง เป็นศูนย์รวมศิลปวัฒนธรรม เป็นคลังพัสดุต่างๆ เป็นศูนย์กลางการปกครองท้องถิ่น และเป็นที่ยกย่องในโอกาสต่างๆ และมีความสำคัญต่อประเทศชาติ โดยเป็นหลักประกันความมั่นคงเป็นปึกแผ่นของชาติ เป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชน ให้มีความสมัครสมานสามัคคีกัน เพราะมีความเชื่อในหลักคำสอนเดียวกัน อยู่กันอย่างสันติสุข มีศีลธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่ เกิด โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจ และมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

วัดแบ่งออกเป็นวัดหลวง และวัดราษฎร์ (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2515) วัดหลวงเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างปฏิสังขรณ์ขึ้น หรือตระกูลใดสร้างปฏิสังขรณ์วัดขึ้นแล้วน้อมเกล้าถวาย ส่วนวัดราษฎร์ เป็นวัดในชุมชนที่ชาวพุทธได้ร่วมกันสร้าง โดยในแต่ละวัดมีเขตพุทธาวาส สังฆาวาส เขตที่กัลปนา และธรณีสงฆ์ สำหรับเขตที่ดินวัด โดยปกติแล้วแต่วัดจะเป็นสถาบันที่มีที่ดินมากเนื่องจากประเพณีนิยมในการอุทิศที่ดินให้วัด ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในสมัยรัตนโกสินทร์ปรากฏการสืบทอดประเพณีนี้ (กรมศิลปากร, 2510) การถวายที่ดินให้แก่วัด การบำรุงรักษาวัดที่สร้างขึ้นและปฏิสังขรณ์วัดถือเป็นเรื่องสำคัญมา วัดหลวงจะได้รับผลประโยชน์จากที่ดินของวัด ซึ่งเป็นที่สำหรับเก็บผลประโยชน์บำรุงวัดและพระสงฆ์ สำหรับวัดราษฎร์ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการเก็บผลประโยชน์เหมือนวัดหลวง ส่วนผู้ที่มาอาศัยที่ดินวัดทำประโยชน์ เช่น การเช่านาจะต้องเสียค่าเช่าในอัตราทั่วไปให้แก่วัด และเสียค่านาหรือภาษีให้แก่รัฐ แต่ในกรณีพิเศษพระมหากษัตริย์อาจทรงยกทั้งค่าเช่าและค่านาให้แก่วัด ผลประโยชน์ที่ได้ก็จะนำไปใช้บำรุงศาสนา เพื่อซื้อดอกไม้ ธูปเทียนและน้ำมันสำหรับบูชาพระ ใช้เพื่อการปฏิสังขรณ์ เป็นต้น (ศรีศุภร พรหม, 2517) ซึ่งการอนุญาตให้ผู้คนเข้ามาปลูกสร้างบ้านเรือนบนที่วัดมีมาในอดีตตั้งมานานแล้ว เช่น วัดราชสิทธาราม (วัดพลับ) ได้อนุญาตให้ผู้คนได้อาศัยปลูกกระท่อมเล็กในที่ว่างบนที่ดินของวัด (ปิยนารถ บุนนาค และบัณฑิต จุฑาสัย, 2523) โดยไม่ได้เรียกเก็บผลประโยชน์ เพื่อเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ปัจจุบันเอกชนเข้ามามีส่วนในการจัดการพื้นที่วัดเพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ โดยการสร้างที่อยู่อาศัย การสร้างตึกแถว เป็นต้น จึงทำให้เกิดปัญหาตามมามากขึ้นที่พระภิกษุ สามเณร ที่ต้องเผชิญกับปัญหาการจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด ซึ่งถือว่าเป็นผู้แทนของพุทธศาสนิกชนในการดูแล นั้นย่อมมีเหตุปัจจัยหลายประการในการบริหารจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัดในปัจจุบันมีปัญหาส่งผลให้พุทธศาสนิกชนไม่สบายใจ รวมทั้งวิตกกังวล

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นปุชนียบุคคลผู้ซึ่งประชาชนเคารพ เชื่อถือ เลื่อมใส ศรัทธา (ปิยนารถ บุนนาค และบัณฑิต จุฑาสัย, 2523) ซึ่งในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นพระสังฆาธิการซึ่งมีบทบาทและหน้าที่ในการบริหารจัดการพื้นที่สงฆ์ และมีหน้าที่ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ จึงเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ได้แก่ ประเพณีของธุรกิจที่เป็นอาคารบ้านเช่า บุคคลผู้เช่า การบริหารจัดการ การเช่าที่ไม่มีกฎเกณฑ์อย่างเป็นรูปธรรม และวัดไม่มีขั้นตอนการจัดการที่เป็นระบบ

ในการปฏิบัติ ขาดการให้ความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ที่อุปถัมภ์บำรุงวัดตลอดมา หลายวัดสามารถจัดการได้ด้วยการตกลงกัน แต่หลายวัดไม่สามารถตกลงกันได้ทำให้เกิดปัญหาตามมา ซึ่งต้องหาวิธีการแก้ไขข้อพิพาทเหล่านี้ โดยการยึดหลักปฏิบัติตามแนวทางแห่งบุญวิธี

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการทราบถึงความเป็นมาของการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์ การศึกษาให้เกิดความเข้าใจในสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อองค์ความรู้ที่ได้การพัฒนารูปแบบการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์แนวบุญนิยม อันจะเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์และบุคลากรที่รับสนองงานคณะสงฆ์ ตลอดจนประชาชนผู้ที่เข้าไปรับใช้กิจการพระศาสนา อันส่งผลต่อการพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนสืบไป

2. ความมุ่งหมายของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์ในภาคอีสาน
- 2.3 เพื่อการพัฒนารูปแบบการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์แนวบุญนิยมในภาคอีสาน

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ด้านเนื้อหา เป็นการนำเสนอเนื้อหาการวิจัยตามความมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของการใช้วัดเชิงพาณิชย์ สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์แนวบุญนิยมในภาคอีสาน และการพัฒนารูปแบบการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์แนวบุญนิยมในภาคอีสาน ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดบุรีรัมย์

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยที่ประชากร ได้แก่ พระภิกษุ และประชาชน และกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 72 คน ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ จำนวน 18 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 42 รูป/คน และกลุ่มทั่วไป จำนวน 12 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์แนวบุญนิยมในภาคอีสาน ผู้วิจัยได้ใช้แบบการสำรวจ โดยการสำรวจพื้นที่ในการกำหนดพื้นที่วิจัยก่อนการลงสัมภาษณ์และใช้ในการเลือกพื้นที่การวิจัย แบบสังเกต โดยการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนและสังเกตการณ์จัดชุมชนเข้มแข็ง ตั้งแต่การประชุมเตรียมการ การเตรียมงาน การดำเนินการ และกิจกรรมต่างๆ ในระหว่างการดำเนินการ แบบสัมภาษณ์ ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อนำมาวิเคราะห์ตอบปัญหาของการวิจัยครั้งนี้ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอด้วยการพรรณนาโวหาร

5. ผลการวิจัย

5.1 ประวัติความเป็นมา และการใช้พื้นที่วัด ทั้ง 6 วัด ในภาคอีสาน

1) วัดบึง จังหวัดนครราชสีมา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2220 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 10 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2230 มีปูชนียวัตถุและโบราณวัตถุ ได้แก่ พระอุโบสถ พระบรมสารีริกธาตุ เจดีย์ โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดบึงกิตติวิทยา ศาลาการเปรียญไทยประยุกต์ หอสมุด หอระฆัง ซุ้มประตู และเสนาสนะต่างๆ มีลำดับเจ้าอาวาส 9 รูป เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2320 การใช้พื้นที่วัด ได้แก่ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตพื้นที่จัดประโยชน์ ได้แก่ เชิงพาณิชย์ ได้แก่ ดึกแถวให้เช่า และลานจอดรถ เชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดบึงกิตติวิทยา

2) วัดสะแก จังหวัดนครราชสีมา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2230 มีลำดับเจ้าอาวาส 5 รูป การใช้พื้นที่วัด ได้แก่ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตพื้นที่จัดประโยชน์ ได้แก่ เชิงพาณิชย์ ได้แก่ ลานจอดรถ และดึกแถวให้เช่า เชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ ฌาปนสถาน และโรงเรียนอนุบาลวัดสะแก

3) วัดปทุมชาติ จังหวัดชัยภูมิ ตำบลหนองบัวใหญ่ ฝั่งใต้บึงหนองบัวใหญ่ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ มีอายุมากกว่า 200 ปี สร้างขึ้นมาพร้อมๆ ชุมชน เมื่อประมาณ พ.ศ. 2363 การใช้พื้นที่วัด ได้แก่ เขตสงฆ์ และเขตพื้นที่จัดประโยชน์ ได้แก่ เชิงพาณิชย์ ได้แก่ พื้นที่ให้เช่า เชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ ฌาปนสถาน

4) วัดชัยสามหมอ จังหวัดชัยภูมิ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ได้เริ่มเกิดขึ้นจากคนกลุ่มหนึ่ง มีบ้านแก้งคร้อ และบ้านหนองไผ่ ทั้ง 2 หมู่บ้าน ได้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ในปี พ.ศ. 2533 และ พ.ศ. 2534 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้ง 1 เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2486 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2524 และครั้งที่ 3 พ.ศ. 2530 การใช้พื้นที่วัด ได้แก่ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตพื้นที่จัดผลประโยชน์ ได้แก่ เชิงพาณิชย์ ได้แก่ ดึกแถวให้เช่า เชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ ฌาปนสถาน และโรงเรียนพระปริยัติธรรม

5) วัดกลาง จังหวัดบุรีรัมย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2300 ได้ตั้งวัดที่สมบูรณ์ในกรุงธนบุรี ประมาณ พ.ศ. 2329 ต่อมาในรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เปลี่ยนชื่อ “วัดกลาง” ภายในวัดมีสระโบราณเรียกกันว่า “สระสิงโต” มีลำดับเจ้าอาวาส 4 รูป การใช้พื้นที่วัด ได้แก่ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตพื้นที่จัดผลประโยชน์ ได้แก่ เชิงพาณิชย์ ได้แก่ ดึกแถวให้เช่า เชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ ฌาปนสถาน และโรงเรียนพระปริยัติวิทยา

6) วัดทักษิณาวาส จังหวัดบุรีรัมย์ ตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ในเขตป่าช้าของจังหวัดบุรีรัมย์ เริ่มเป็นสำนักสงฆ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 ได้พระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2533 มีลำดับเจ้าอาวาส 6 รูป การใช้พื้นที่วัด ได้แก่ เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขตพื้นที่จัดผลประโยชน์ ได้แก่ เชิงพาณิชย์ ได้แก่ อาคารพาณิชย์ เชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ ฌาปนสถาน

5.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์ในภาคอีสาน

นอกจากวัดมีสภาพการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับแต่ละวัดในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันไป แต่ด้านการบริหารจัดการ ทุกวัดได้ใช้หลักในการบริหารจัดการ 8 ประเด็น ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ ด้านทุน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกฎ กติกา ด้านวิธีการขั้นตอน ด้านผลการจัดการ และด้านอุปสรรค ปัญหา มีรายละเอียด ดังนี้

1) วัดบึง การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ ตึกแถวให้เช่า มี 3 ทิศ ได้แก่ ทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันออก มีทั้งหมด 9 หลัง จำนวน 99 คูหา มีการบริหารจัดการ ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ ด้านทุน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกฎ กติกา ด้านวิธีการขั้นตอน ด้านผลการจัดการ และ ด้านอุปสรรค ปัญหา ลานจอดรถ เป็นพื้นที่บริเวณกว้าง ด้านหน้าพระอุโบสถ สร้าง มีเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ มีการบริหารจัดการ 8 ประเด็น การใช้ประโยชน์เชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดบึงกิตติวิทยา ตั้งอยู่ที่วัดบึง เลขที่ 82 ถนนจอมพล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันเปิดทำการเรียนการสอน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

2) วัดสะแก จังหวัดนครราชสีมา การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ ตึกแถว ให้เช่าอยู่ด้านทิศตะวันออก จำนวน 2 หลัง มี 66 คูหา มีการบริหารจัดการ ส่วนลานจอดรถ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2538 มีเนื้อที่ประมาณ 5 ไร่ จอดรถได้ประมาณ มีการบริหาร 8 ประเด็น การใช้ประโยชน์เชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ ฌาปนสถาน ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวัดมี เมรุ 1 หลัง มีศาลาบำเพ็ญกุศลศพ 3 หลัง มีการบริหารจัดการ ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ ด้านทุน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกฎ กติกา ด้านวิธีการ ขั้นตอน ด้านผลการจัดการ และ ด้านอุปสรรค ปัญหา โรงเรียนอนุบาลวัดสะแก ตั้งอยู่เลขที่ 22 ถนนสรนารี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2538 มีเนื้อที่ 1 ไร่ 5 ตารางวา จัดการเรียนการสอนระดับชั้นประถมวัย

3) วัดประทุมชาติ จังหวัดชัยภูมิ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ พื้นที่ให้เช่า มี 33 ไร่ ในเนื้อที่มีศูนย์อนุบาลเด็กเล็ก ศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และตลาดนัดโค-กระบือ มีการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์เชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ ฌาปนสถานอยู่ด้านทิศตะวันตกของวัด มีเมรุ 1 หลัง และศาลาบำเพ็ญกุศลศพ 2 หลัง และมีการบริหารจัดการ

4) วัดชัยสามหมอ จังหวัดชัยภูมิ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ ตึกแถวให้เช่าอยู่ด้านทิศเหนือ และทิศใต้ มี 3 หลัง จำนวน 44 คูหา มีการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ ในเชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ ฌาปนสถาน เป็นฌาปนสถานขนาดกลาง มีเมรุ 1 หลัง มีศาลาบำเพ็ญกุศลศพ 1 หลัง มีการบริหารจัดการ ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ ด้านทุน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกฎ กติกา ด้านวิธีการขั้นตอน ด้านผลการจัดการ และ ด้านอุปสรรค ปัญหา โรงเรียนประจักษ์วิทยา นุสรณ์ ตั้งอยู่เลขที่ 338 ตำบลหนองไผ่ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ จัดการเรียนการสอนแผนกธรรม-บาลี และมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 และมีการบริหารจัดการ

5) วัดกลาง จังหวัดบุรีรัมย์ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ ตึกแถวให้เช่า อยู่ด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออก มี 5 หลัง 52 คูหา มีการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ในเชิง

คุณภาพชีวิต ได้แก่ ฌาปนสถาน เป็นฌาปนสถานขนาดใหญ่ มีเมรุ 1 หลัง มีศาลาบำเพ็ญกุศลศพ 2 หลัง มีการบริหารจัดการ ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ ด้านทุน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกฎ กติกา ด้านวิธีการขั้นตอน ด้านผลการจัดการ และ ด้านอุปสรรค ปัญหา โรงเรียนปริยัติธรรมวิทยา ตั้งอยู่เลขที่ 96 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เปิดทำการเรียนการสอนแผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มีการบริหารจัดการ ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านเครื่องมือ เครื่องใช้ ด้านทุน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกฎ กติกา ด้านวิธีการขั้นตอน ด้านผลการจัดการและ ด้านอุปสรรค ปัญหา

6. วัดทักษิณาวาส จังหวัดบุรีรัมย์ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ อาคารพาณิชย์ อยู่ด้านทิศใต้ มี 2 หลัง จำนวน 20 คูหา มีการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ใน เชิงคุณภาพชีวิต ได้แก่ ฌาปนสถาน อยู่ด้านทิศใต้ของวัด มีเมรุ 1 หลัง มีศาลาบำเพ็ญกุศลศพ 2 หลัง และมีการ บริหารจัดการ

5.3 การพัฒนารูปแบบการใช้พื้นที่วัดเชิงพาณิชย์แนวบุญนิยมในภาคอีสาน

1) ดึงแถวให้เข้า

ด้านทาน ได้แก่ การเสียสละเนื้อที่ของวัด (อามิสทาน) และเป็นการเสียสละทุน ทรัพย์ เรียกว่าอามิสทานอีกอย่างหนึ่ง บุคคลที่มาเข้าได้มีที่ทำมาหากิน (สงเคราะห์นิยม) ด้าน ศีล ได้แก่ มีสถานที่ประกอบอาชีพ หาเลี้ยงชีพตนเองในทางที่สุจริต (สัมมาอาชีพะนิยม) มีกฎระเบียบของ วัดว่าผู้ที่เข้ามาเช่าจะต้องทำสัมมาชีพ ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมที่ดีงาม ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข จัดใน บุญนิยมศีลทั้ง 5 ข้อ ด้านภาวนา ได้แก่ สมณะภาวนา คือ การสร้างตึกแถวจะต้องมีความเพียร พยายาม มีสติ อุทิศทาหะ เพื่อให้งานนั้นประสบความสำเร็จ และวิปัสสนาภาวนา คือ เป็นการสร้าง เพื่อทำประโยชน์ต่อบุคคลอื่นๆ มีที่อยู่อาศัย ที่ประกอบกิจการต่าง ๆ และทำให้วัดมีรายได้

2) พื้นที่วางให้เข้า

ด้านทาน ได้แก่ วัดได้เสียสละที่ดินพื้นที่เช่า (อามิสทานนิยม) การสร้างศูนย์อนุบาลเด็ก เล็ก และศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัย (วิหารนิยม) เป็นที่สาธารณะ ประโยชน์ของคนอื่นๆ เพื่อให้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน (สังฆทานนิยม) ด้านศีล ได้แก่ เป็นการสร้างอาชีพ ที่สุจริตให้กับครู ไม่เบียดเบียนใคร มีอาชีพที่มั่นคง (สัมมาอาชีพะ) ด้านภาวนา ได้แก่ ผู้ที่ทำหน้าที่ใน การจัดการเรียนการสอนต้องให้ความเพียรพยายามอย่างมาก (สมณะภาวนา) มองเห็นประโยชน์ที่ เกิดขึ้นกับเด็ก และคนในชุมชน จึงได้สร้างเป็นศูนย์อนุบาลเด็กเล็ก และและศูนย์การศึกษาอนุ บาลและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นที่สาธารณะประโยชน์ (วิปัสสนาภาวนา)

3) ลานจอดรถ

ด้านทาน ได้แก่ เสียสละที่ดิน และเสียสละทุนทรัพย์ของวัด (อามิสทาน) อันได้มาใช้ ประโยชน์ร่วมกัน (วิหารทาน) มีเจตนาที่ดีเพื่อให้บุคคลอื่น ได้มีที่จอดรถ ใช้ประโยชน์ร่วมกัน (สังฆทาน) (สงเคราะห์นิยม) ด้านศีล ได้แก่ เป็นการเอื้ออำนวยต่อบุคคลอื่น สร้างอาชีพที่สุจริต ให้กับเจ้าหน้าที่แจกบัตร และก็ต้องมีศีล (ข้อ 2 ข้อ 4 ข้อ 5) มีสัจจะ ไม่คดโกง ส่วนผู้ที่มาใช้บริการ ก็ต้องมีสัจจะ มีความตรงต่อเวลา (ศีล ข้อ 2) ด้านภาวนา ได้แก่ บุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความ

เพียรพยายามในสร้าง อดทนต่อปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้งานประสบความสำเร็จ (สมณะภาวนา) การสร้างให้เข้าจอตลอด เป็นการมองเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นของบุคคลอื่นๆ เจ้าหน้าที่เก็บค่าบริการก็มีงานทำ วัดก็มีราย (วิปัสสนาภาวนา)

4) ฌาปนสถาน

ด้านทาน ได้แก่ เลี้ยงสละเนื้อที่วัด (อามิสทานนิยม) ผู้ที่เข้ามาร่วมงานบำเพ็ญกุศลศพ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้เรียนรู้ธรรมะเกี่ยวกับบอญิจจัง ได้ฟังธรรม (ธรรมทานนิยม) เป็นที่สาธารณประโยชน์ (สาธารณทานนิยม และสังฆทานนิยม) ด้านศีล ได้แก่ มีกฎระเบียบของวัดห้ามดื่มสุรา หรือการพนันทุกชนิด เป็นการรักษาศีลอีกอย่างหนึ่ง (ศีล 5) เจ้าภาพ หรือแขกที่มารวมในงานบำเพ็ญกุศลศพ มีการสมทานศีล (ศีล 5) และมีการบวชสามเณรหน้าไฟ (ศีล 10) ด้านภาวนา ได้แก่ การจัดงานต้องใช้ช่วงเวลามาก ต้องเกี่ยวข้องกับคนมาก ผู้ที่เป็นเจ้าภาพ ต้องมีความเอาใจใส่ดูแลงาน มีความอดทน เพียรพยายาม (สมณะภาวนา) ผู้ที่มาร่วมงานศพได้เรียนรู้เรื่องความอนิจจัง ได้อบรมจิตใจ เข้าใจชีวิต ทำให้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต สำรวจระวังอยู่ตลอดเวลา (วิปัสสนาภาวนา)

5) โรงเรียน

ด้านทาน ได้แก่ เสียสละงบประมาณ และที่ดินส่วนหนึ่งของ (อามิสทานนิยม) พระภิกษุสามเณรได้มีแหล่งเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม (ธรรมทานนิยม) เป็นแหล่งที่เรียนรู้สำหรับพระภิกษุ สามเณร (ภิกษุนิยม, สาธารณนิยม, สังฆทานนิยม) สร้างโรงเรียน (วิหารนิยม) เพื่อให้ใช้ความรู้แหล่งนี้ เป็นอาวุธในการดูแลตนเองในกายภาคหน้า ฝ่าอบรมพร่ำสอนจนมีความรู้ความสามารถที่พึ่งพาตนเองได้ เอาตัวรอดได้ แม้ศิษย์ไม่เข้าใจในวิชา ศิษย์ไม่ชอบใจ คัดเคืองใจ ก็ค่อยสั่งสอนจนได้ดีมีความรู้ (อภัยทาน) ด้านศีล ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มาทำหน้าที่ต้องมีกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน และต้องเป็นผู้ที่มีศีล (ศีล 227 และศีล 10) การแสดงออกทั้งทางกาย วาจาที่สุภาพเรียบร้อย รักขาระเบียบวินัย ด้วยอาศัยความรู้ที่ได้เล่าเรียนมา (อาชีวะปาริสุทธิ) ด้านภาวนา ได้แก่ การตั้งโรงเรียนได้และแหล่ง ถือว่าเป็นเรื่องยาก บุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความเพียรพยายามในการสร้างขึ้นมาให้เป็นรูปร่างจนประสบความสำเร็จจนถึงทุกวันนี้ (สมณะภาวนา) แหล่งให้วิชาความรู้ ให้ปัญญา และมีเพียรพยายามในอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ (วิปัสสนาภาวนา)

6. อภิปรายผล

1) กฎหมายราชการที่ 1 (2325) การใช้พื้นที่วัดในสมัยนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วัดหลวง และวัดราษฎร์ โดยที่วัดหลวง คือ วัดหลวงเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างปฏิสังขรณ์ขึ้น หรือตระกูลใดสร้างปฏิสังขรณ์วัดขึ้นแล้วน้อมเกล้าฯ ถวาย ส่วนวัดราษฎร์ คือ วัดในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ซึ่งไม่ได้ถวายเป็นของหลวง สอดคล้องกับกรมการศาสนา (กรมการศาสนา, 2540) กล่าวว่า พระอารามหลวง (วัดหลวง) ได้แก่ วันที่พระมหากษัตริย์สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้าง และปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ก็ดี พระราชทานเป็นเกียรติยศแก่ผู้ดำรงศักดิ์ลงมา หรือแก่วัดเองก็ดี มีอยู่จำนวนหนึ่งพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ทรงสร้างขึ้น หรือ

ทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์ และสร้างขึ้นแล้ว น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวง รวมทั้งวัดที่ประชาชนสร้างขึ้น หรือปฏิสังขรณ์ และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงด้วย ส่วนวัดราษฎร์ ได้แก่ วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้าง หรือปฏิสังขรณ์ขึ้น ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างวัด และประกาศตั้งวัดโดยถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้ว และช่วยกันทะนุบำรุงวัดสืบต่อกันมาตามลำดับ วัดราษฎร์ หมายถึง วัดทั้งชนิดที่ได้รับวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ ซึ่งมีได้นับเข้าเป็นพระอารามหลวง และสอดคล้องกับจางง อติวัฒน์สิทธิ์ (จางง อติวัฒน์สิทธิ์, 2545) กล่าวว่าพระอารามหลวง ได้แก่ วัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชาธิบดี สมเด็จพระยุพราชทรงสร้าง และปฏิสังขรณ์ เป็นการส่วนพระองค์ก็ดี พระราชทานเพื่อเป็นเกียรติยศแก่ผู้ที่ทำศึกดีลงมา หรือแก่วัดเองก็ดี มีอยู่จำนวนหนึ่งที่พระบรมวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่ทรงสร้าง หรือสร้างขึ้น หรือทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์ และสร้างขึ้นแล้วน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นพระอารามหลวง ทั้งวัดที่ประชาชนสร้าง หรือปฏิสังขรณ์ และทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวงด้วย ส่วนวัดราษฎร์ ได้แก่ วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้าง หรือปฏิสังขรณ์ ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างวัด และประกาศตั้งวัด โดยถูกต้องตามกฎหมายจากทางราชการแล้ว และช่วยกันทะนุบำรุงวัดสืบต่อกันมาตามลำดับ วัดราษฎร์ หมายถึง วัดทั้งชนิดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ซึ่งมีได้นับเข้าเป็นพระอารามหลวง

2) การใช้พื้นที่วัดในการจัดผลประโยชน์ ทั้ง 6 วัด พบว่า วัดบึง ได้แก่ ตึกแถวให้เช่า ลานจอดรถ และโรงเรียน วัดสะแก ได้แก่ ตึกแถวให้เช่า ลานจอดรถ ฌาปนสถาน และโรงเรียน วัดปทุมชาติ ได้แก่ พื้นที่ให้เช่า และฌาปนสถาน วัดชัยสามหมอ ได้แก่ ตึกแถวให้เช่า ฌาปนสถาน และโรงเรียน วัดกลาง ได้แก่ ตึกแถวให้เช่า ฌาปนสถาน และโรงเรียน วัดทักษิณาวาส ได้แก่ ตึกแถวให้เช่า และฌาปนสถาน ซึ่งในแต่ละวัดมีการจัดพื้นที่วัดเชิงพาณิชย์ที่มีการจัดผลประโยชน์บางส่วนที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของวัดและชุมชนที่อาศัยอยู่สอดคล้องกับพระมหาสุพันธ์์ สุมนโท (พระมหาสุพันธ์์ สุมนโท (รุจิเวทย์), 2558) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณี ซึ่งมีการจัดทำเป็นรายลักษณ์อักษร อนึ่งการจัดการศาสนสมบัติ ทั้ง 2 รูปแบบนี้ ส่งผลให้เกิดการรักศาสนสมบัติ และผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่แตกต่างกันตามสภาพพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเรืองเดช ศรีประสม (ถาวรธมโม) (พระมหาเรืองเดช ศรีประสม (ถาวรธมโม), 2553) ได้ศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ : การพัฒนารูปแบบเพื่อบริการชุมชนของวัดในภาคตะวันออก พบว่า การพัฒนารูปแบบดังกล่าว ควรมีลักษณะ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน 2) มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ปัญหาชุมชน 3) มีการให้บริการส่งเสริมและพัฒนา การเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ชุมชนในวัด 4) เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน 5) มีความรื่นรมย์และมีชีวิตชีวา เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม และได้เรียนรู้จากสาระบันเทิง 6) เป็นแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายศูนย์การ

เรียนรู้ ผลการวิจัยที่นำมาอภิปรายซึ่งมีความแตกต่างกันในการในการผลประโยชน์ของวัดให้กับชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละวัดมีความแตกต่างกันในเรื่องของสถานที่ และชุมชนที่อาศัยอยู่รอบวัด แต่เป็นการจัดกิจกรรม หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ผลประโยชน์ร่วมกัน

3) การใช้พื้นที่วัดในการสร้างตึกแถวให้เช่าของวัดสะแก (พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า เมืองค์ประกอบของการบริหารจัดการ โดยสรุป ดังนี้

1. ด้านบุคคลากร ได้แก่ 1) ผู้ให้บริการ ประกอบด้วย เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และผู้เก็บ ค่าเช่า
- 2) ผู้รับเหมาก่อสร้าง และ 3) ผู้เช่า และพยานรับรองผู้เช่า
2. ด้านทุน คือ ผู้รับเหม่าใช้ทุนในการก่อสร้างทั้งหมด ในการเช่าขอเช่า ผู้ขอจะต้องจ่ายค่าเช่า เดือนละ 1,000 บาท และเมื่อเกิดความชำรุดเสียหายผู้ ขอเช่าต้องจ่ายค่าซ่อมแซมปรับปรุงเอง
3. ด้านกฎ กติกา คือ ได้อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 37 ว่าด้วย อำนาจหน้าที่เจ้าอาวาส แล้ววัดที่มีการเช่าที่วัด ให้เจ้าอาวาสส่งแบบแปลนแผนผังการ สร้างงบประมาณการสร้าง ทั้งเงินบำรุงวัด ค่าเช่าที่ดินอาคาร รวมทั้งสัญญาต่าง ๆ
4. การจัดการตึกแถว โดยมีการเตรียมการ คือ จะต้องขออนุญาตจากเทศบาล เมื่ออนุญาตแล้ว การดำเนินการ คือ ผู้รับเหม่าดำเนินการสร้างตามแบบที่ขออนุญาต และการใช้งาน เมื่อสร้างเสร็จก็ได้มีการเปิดให้เช่า โดยการเช่าได้ดำเนินการระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยวิธีการปฏิบัติของวัดที่มีผู้เช่า พ.ศ. 2537 และในการให้เช่า วัดได้ทำสัญญาในการเช่าเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบขั้นตอนการขอเช่า

4. การบริหารจัดการตึกแถวให้เช่าของวัดสะแก โดยมีการ เตรียมการ คือ จะต้องขออนุญาตจากเทศบาล เมื่ออนุญาตแล้ว การดำเนินการ คือ ผู้รับเหม่าดำเนินการสร้างตามแบบที่ขออนุญาต และการใช้งาน เมื่อสร้างเสร็จก็ได้มีการเปิดให้เช่า โดยการเช่าได้ดำเนินการระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยวิธีการปฏิบัติของวัดที่มีผู้เช่า พ.ศ. 2537 และในการให้เช่า วัดได้ทำสัญญาในการเช่า เพื่อให้เป็นไปตามระเบียบขั้นตอนการขอเช่า ซึ่งมีความสอดคล้องกับการบริหารจัดการตึกแถวให้เช่าของวัดพระนารายณ์ พบว่า มีการเตรียมการ โดยการขออนุญาตจากเทศบาลในการสร้างตึกแถว มีการดำเนินการ โดยผู้รับเหม่าลงมือสร้างตึกแถวให้เช่าตามแบบแปลนที่วางไว้ และมีการใช้งาน เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อย (สัมภาษณ์ พระครูเกษมกิจจารุ, 20 กุมภาพันธ์ 2559)

5. ทุนที่ใช้ในการก่อสร้างตึกแถวของวัดสะแก โดยใช้ทุนของรับเหม่าทั้งหมด ผู้ที่ขอเช่าจะต้องจ่ายค่าเช่าเดือนละ 1,000 บาท และเมื่อที่เช่าเกิดความเสียหายชำรุด ทรุดโทรม ผู้ขอเช่าจะต้องจ่ายค่าซ่อมแซมเอง (สัมภาษณ์ นาวาเอกจวน ทรงภูมิ, 20 กุมภาพันธ์ 2559)

เมื่อเปรียบเทียบกับวัดพระนารายณ์ พบว่า มีความแตกต่างด้านการขอเช่า ซึ่งผู้ขอเช่าจะต้องจ่ายค่าเช่าตามจำนวนชั้น โดยตึกแถว 2 ชั้น เดือนละ 3,000 บาท และตึกแถว 3 ชั้น เดือนละ 4,500 บาท (สัมภาษณ์ พระครูเกษมกิจจารุ, 21 กุมภาพันธ์ 2559)

6. การสร้างตึกแถวให้เช่าของวัดชัยสามหมอ พบว่า มีบุญนิยมด้านทาน คือ การสร้างตึกแถวให้เช่าของวัดชัยสามหมอเป็นการเสียสละเนื้อที่ของวัด เพื่อให้บุคคลที่เข้ามาเช่าได้มีที่อยู่อาศัย (อาวาสถาน) และเป็นการเสียสละทุนทรัพย์ในการสร้างเพื่อให้บุคคลอื่นได้มีที่อยู่อาศัย เรียกว่าอาวาสถานอีกอย่างหนึ่ง สอดคล้องกับพระมหารัตนนะ รตนสิริ (2558)

วิจัยเรื่อง ผ้าไตรจีวร : การศึกษาภูมิปัญญาความเชื่อและการผลิตเพื่อเศรษฐกิจชุมชนแบบบุญนิยม กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัย พบว่า บุญนิยมที่เกิดขึ้นด้านศีล คือ ในการเขียนแบบผ้าไตรจีวร ผู้เขียนไม่ได้ไปเบียดเบียนรังแกใคร ไม่คดโกงหรือออกแบบหลอกลวง ผู้บริโภคคือออกแบบตามขั้นตอนและองค์ประกอบ ของผ้าจีวรให้ครบ ไม่ข้ามขั้นตอนเพื่อให้เสร็จเร็ว หรือลดต้นทุน มีความซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค (สีลมัย)

7. โรงเรียนประจักษ์วิทยานุสรณ์ พบว่า มีบุญนิยมด้านศีล คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มาทำหน้าที่ที่ต้องมีกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน และต้องเป็นผู้ที่มีศีล (ศีล 227 และศีล 10) การแสดงออกทั้งทางกาย วาจาที่สุภาพเรียบร้อย รักษาระเบียบวินัย ด้วยอาศัยความรู้ที่ได้เล่าเรียนมา (อาชีวะปารีสุทธิ) สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของวัดหนองไช้ น้ำ พบว่า บุญนิยมที่เกิดขึ้นด้านศีล คือ การส่งพระภิกษุ สามเณรไปศึกษาเล่าเรียนแผนกธรรม และแผนกสายสามัญ รู้จักการอบรมกาย วาจาให้เรียบร้อย และอยู่ในกฎระเบียบของวัด มีการต่อศีลทุกวันพระ (สัมภาษณ์ พระฉัตรชัย สุชาโต, 20 กุมภาพันธ์ 2559)

8. การให้เข้าพื้นที่ว่างเปล่าของวัดปทุมชาติ พบว่า มีบุญนิยมด้านภาวะนา คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน ยิ่งเป็นเด็กอนุบาลจะต้องให้ความเพียรพยายามอย่างมากในการพัฒนาเด็กให้มีการเรียนรู้ที่สมวัยของเด็ก (สมณะภาวะนา) และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้เช่า หรือขอเช่าเพื่อทำประโยชน์ มองเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับเด็ก และคนในชุมชน จึงได้สร้างเป็นศูนย์อนุบาลเด็กเล็ก และและศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นที่สาธารณประโยชน์ (วิปัสสนาภาวะนา) สอดคล้องกับวัดขามสะแกแสง พบว่า บุญนิยมที่เกิดขึ้นด้านภาวะนาในงานการจัดสาธารณูปการ คือ วัดได้มีการจัดสถานที่เพื่อใช้เป็นที่ในการอบรมนั่งสมาธิ ทำความเพียร (สมณะ) และเป็นสถานที่ในการอบรมศึกษาเล่าเรียนธรรมศึกษาของนักเรียน และบุคคลทั่วไป (วิปัสสนา) (สัมภาษณ์ พระครูสีภวานาวิสุทธิ, 20 กุมภาพันธ์ 2559)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1) ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

วัดควรศึกษากฎ ระเบียบที่มีอยู่ใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่วัดของวัด การทำเรื่องขออนุญาตสร้างตึกแถวให้เช่าถึงเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ส่วนร่วม โดยไม่เห็นแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง การดำเนินการสร้างตึกแถวให้เช่า วัดต้องศึกษาระเบียบในการขออนุญาตในการสร้างตึกแถวให้เช่าในเขตที่วัดตั้งอยู่ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียเปรียบ ในส่วนการดำเนินการสร้างตึกแถวให้เช่า วัดต้องสรรหาบริษัทในการรับเหมาะการก่อสร้างที่หลากหลาย เพื่อให้มีตัวเลือกในการตัดสินใจบริษัทที่เหมาะสมที่สุด และการให้เช่าอาคารสถานที่ วัดจะต้องพิจารณาบุคคลที่จะเข้ามาขอเช่าอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมาภายหลัง

7.2) เสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดพื้นที่สังฆาวาสของวัดในเมืองและวัดในชนบท
- 2) ควรมีการวิจัยรูปแบบการใช้พื้นที่เขตพุทธาวาส สังฆาวาส และพื้นที่วัดในเขตกรุงเทพมหานคร
- 3) ควรมีศึกษาคติการจัดเขตพุทธาวาสในสมัยอยุธยา สมัยสุโขทัย และสมัยรัตนโกสินทร์
- 4) ควรมีการศึกษาคติพุทธาวาสในแคว้นล้านนา ล้านช้าง และอยุธยา
- 5) ควรมีการศึกษาคติเขตพุทธาวาสในกัมพูชา ลาว พม่า และไทย

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2510). *ประวัติวัดสังข์กระจาย พระสนมเอกที่ระบุงถึงนี้คือเจ้าจอมแ่วนหรือที่รู้จักกันในนามว่า คุณเลื่อนเป็นผู้มีบทบาทมากในราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 1*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิวิลพร.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). (2545). *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหารัตนะ รตนสิริ. (2559). “ผ้าไตรจีวร : การศึกษาภูมิปัญญาความเชื่อและการผลิตเพื่อเศรษฐกิจชุมชนแบบบุญนิยม กรุงเทพมหานครและปริมณฑล” *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาเรืองเดช ศรีประสม (ถาวรธมโม). (2553). “ศูนย์การเรียนรู้: การพัฒนารูปแบบเพื่อบริการชุมชน ของวัดในภาคตะวันออกเฉียง” *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์). (2558). “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอุทัย ไชยะพันธ์. (2551). การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการจัดการบุญสังฆทานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ. *ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

